

Χαιρετισμὸς στὸ Λειτουργικὸ Συμπόσιο τῆς Ἱ. Συνόδου

(Ἐπισκοπεῖο Ἱ. Μ. Περιστερίου, 6-8.6.2023)

Τὸ παρὸν ἸΗ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων διοργανούμενο ἀπὸ τὴν Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Λειτουργικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Περιστερίου, καὶ τιθέμενο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου μας Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερωνύμου, διαπραγματεύεται ἐτούτῃ τὴν φορὰ τὸ εὐστοχο ἀπὸ ἀποψη ἐκκίνησης καὶ προοπτικῆς κεντρικὸ καὶ πυρηνικὸ θέμα τῆς *λατρείας*, μὲ τὸν ἀκριβῆ τίτλο· «Τὸ ἦθος καὶ ὁ χαρακτήρας τῆς λατρείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Πράγματι, ἡ Λειτουργία, πρὶν νὰ γίνῃ *λειτουργία*, προϋπῆρξε ὡς *λατρεία*! Πρόκειται γιὰ αὐτὴν τὴν λατρεία, τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἔρωτα ποὺ διακρίνει καὶ χαρακτηρίζει τὰ ἀγαπώμενα καὶ ἐραστὰ πρόσωπα. Ἐπομένως, τὸ κεντρικὸ θέμα ποὺ πραγματεύεται ἡ παροῦσα συνάντησή μας εἶναι ἡ *λατρεία*, τί σημαίνει *λατρεία*, γιὰ ποῖον εἰδικὸ λόγο καθιερώθηκε στὴν Ἐκκλησία μας αὐτὸς ὁ σχεσιακὸς ὄρος, καὶ πῶς μετεξελίχθηκε αὐτὴ σὲ *προσευχὴ* καὶ σὲ *λειτουργία*, γιὰ νὰ δοῦμε ἀκριβῶς «τὸ ἦθος καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας».

Ἦδη ἀπὸ τὶς ἀπαρχῆς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὴν Γένεση διαφαίνεται σαφῶς στὴν σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸ ὅτι προηγεῖται ἡ *λατρεία* τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἐν γένει καὶ μετέπειτα Λειτουργίας. Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε *προσευχὴ* γεννιέται μέσα ἀπὸ μία ἀγαπητικὴ, ἐρωτικὴ καὶ λατρευτικὴ διάθεση ἐπικοινωνίας. Οἱ ἀπόλυτα συνώνυμες λέξεις, οὐσιαστικὰ ταυτόσημες, ποὺ χαρακτηρίζουν τὶς σχέσεις τῶν Τριαδικῶν Προσώπων, «ἀγάπη-ἔρωτας-λατρεία», σοκάρουν σήμερα ὅταν τὶς χρησιμοποιοῦμε χρηστικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ γιὰ τὴν δική μας σχέση μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεό. Καὶ μάλιστα ἀπωλέσαμε ἀπὸ τὸ θεολογικὸ μας γλωσσάρι τὸν ὄρο «ἔρωτας», καθὼς ὁ σημερινὸς κόσμος τὸν ταύτισε μὲ τὸ περιοριστικὸ γεγονός τῆς σεξουαλικῆς γενετήσιας πράξης. Ἐνῶ *ἔρωτας* σημαίνει *λατρεία*, *λατρεία* σημαίνει *ἔρωτας*, μὲ τὸ λατρευτικὸ γεγονός Λειτουργίας μας νὰ μὴν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα *ἔρωτικὸ ὄντολογικὸ γεγονός*. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Προσευχὴ καὶ ἡ Λειτουργία προϋποθέτουν αὐτὴν τὴν λατρεία, τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀγάπη. Ἐὰν δὲν ὑπάρχει προσωπικὴ καὶ συλλογικὴ-κοινωνικὴ λατρεία, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ Προσευχὴ καὶ Λειτουργία. Ἡ λατρεία ἐπομένως, ἦτοι ἡ ἀγάπη καὶ ὁ ὄντολογικὸς ἔρωτας, εἶναι ὁ κοινὸς τύπος ποὺ κάνει πρόσωπα καὶ πιστοὺς νὰ συμπίπτουν στὴν Προσευχὴ, στὴν *λατρευτικὴ* Εὐχαριστία καὶ τὴν Λειτουργία.

Κορύφωμα τῆς λατρείας εἶναι ἡ συμμετοχὴ στὸ Πάσχα καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πρῶτος Αὐτὸς μᾶς λάτρευσε καὶ μᾶς ἀγάπησε, γενόμενος ὁ ἴδιος ἐραστὸς καὶ προσκαλώντας μας νὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς ἐραστοί. Ἐραστὸς σημαίνει ὅτι κάποιος ἀγαπᾷ καὶ ἀγαπᾶται, ἐλκύει ἀγαπητικὰ καὶ ἐλκύεται ἀγαπητικὰ, ἐλκύει λατρευτικὰ καὶ ἐλκύεται λατρευτικὰ. Ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος μᾶς ἀποκάλυψε καὶ μᾶς δίδαξε τὴν *ἐραστότητα*. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε

καὶ εἶναι ὁ λατρευτός, ὁ ἐραστός, ὁ «μανικὸς Ἐραστής» (Ἄγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος), αὐτὸς δηλ. πὺ μᾶς ἐρωτεύτηκε κατάφωρα μαζί με τὸν Πατέρα Του, ὁ ὁποῖος, ὄντας καὶ Ἐκεῖνος ἐραστός, μᾶς λέει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «ἠγάπησεν τὸν κόσμον τόσο πολὺ, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν», «ἵνα ζωὴν ἔχομεν καὶ περισσὸν ἔχομεν»... Ὅντως, ὅταν ἀγαπᾶς, θέλεις νὰ προσφέρεις με κάθε τρόπο, ἀπλὸ ἢ θυσιαστικὸ, ζωὴ στὸν ἀγαπώμενο, θέλεις νὰ μιᾶς μαζί του, θέλεις νὰ κοινωνεῖς μαζί του. Αὐτὴ ἡ ἀγάπη, αὐτὴ ἡ αὐτοπροσφορὰ θυσίας, αὐτὸς ὁ ἀσίγαστος πόθος γιὰ ὁμιλία, αὐτὴ ἡ ἀτελεύτητη ἐπιθυμία (ἐπι)κοινωνίας συνιστοῦν τὸ ἐνιαῖο τῆς ἀγάπης, τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς λατρείας, καὶ γέννησαν στὴν συνέχεια τὴν προσευχὴ καὶ τὴν λειτουργία.

Καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι οἱ ἔννοιες ἀγάπη, ἔρωτας, λατρεία, θυσία, χάρις, κοινωνία, ἀπαρτίζουν τὴν προσευχὴ τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν πραγμάτωση τῆς Λειτουργίας στὸ θεανθρώπινο γεγονός τῆς Εὐχαριστίας, πὺ σὲ μία πιθανὴ ὀριζόντια διολισθητικὴ καὶ αὐτονομημένη λατρεία, διασώζεται αὐτὴ ἀπὸ τὴν Ἐπίκληση καὶ τὴν συστατικὴ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν Παράκλητο, τὸν Ὅποιο ἐορτάζουμε αὐτὲς τὶς ἡμέρες ἐπίσης *λατρειακά!*

Ἀκόμη καὶ ὅταν ἄδουμε καὶ ψάλλουμε, αὐτὸ τὸ γεγονός συνιστᾷ τὸ τραγούδι τῆς ἀγαπώσας καρδιᾶς, τῆς καρδιᾶς τοῦ ἐραστοῦ προσώπου καὶ τῆς ἐνιαίας καρδιᾶς τῆς ἐραστῆς Κοινότητος, πὺ νυχθημερὸν ἄδει τὸν Ἀγαπώμενο καὶ τὰ Ἀγαπώμενα Πρόσωπα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

Κατακλείοντας τὴν κεντροφόρα αὐτὴ πτυχὴ κορυφαίας σημασίας τῆς λατρείας, ὑπενθυμίζεται ἡ προαναφερθεῖσα ἐρμηνευτικὴ διατύπωση τῆς λατρείας. Ἐραστός σημαίνει ὅτι κάποιος ἀγαπᾷ καὶ ἀγαπᾶται, ἐλκύει ἀγαπητικὰ καὶ ἐλκύεται ἀγαπητικὰ, ἐλκύει λατρειακὰ καὶ ἐλκύεται λατρειακὰ. Ὁ Χριστός, ὁ «ἐραστός τῆς ψυχῆς-ζωῆς μου» τοῦ Τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς, μᾶς ἐλκύει ἀγαπητικὰ καὶ ἐλκύεται ἀγαπητικὰ ἀπὸ ἐμᾶς, μᾶς ἐλκύει ἐρωτικὰ καὶ ἐλκύεται ἐρωτικὰ ἀπὸ ἐμᾶς, γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ καυχώμεθα με ὑπερηφάνεια ὅτι ἔχουμε σαρκικὴ-κοινωνικὴ σχέση με τὸν Θεό μας, ἕνα μοναδικὸ καὶ ἀποκλειστικὸ γεγονός πὺ μᾶς διακρίνει καὶ μᾶς ξεχωρίζει ἀπὸ κάθε θρησκευτικὸ ἐπιφαινόμενο. Καὶ με τὴν ἔννοια αὐτὴν τὴν ἐρμηνευτικὴ καὶ κατ' ἐπέκταση, ὁ Χριστὸς μᾶς ἐλκύει *λατρειακά* καὶ ἐλκύεται *λατρειακά* ἀπὸ ἐμᾶς.

Ὅλες αὐτὲς οἱ παραπάνω ἀδρὲς γραμμὲς καταδεικνύουν ὅτι τὸ «ἀγαπᾷ» καὶ τὸ «λατρεύω τὸν Θεὸ» ἀποτελοῦν τὶς βασικὲς συνιστώσες τῆς Λατρείας μας, τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς συλλογικῆς-κοινωνικῆς-λειτουργικῆς, γιὰ τὸν ἀποκαλυφθέντα Τριαδικὸ Θεό. Ἐπομένως, ἡ Λειτουργία μας ἀποτελεῖ τὸ κέντρο καὶ τὸν πυρῆνα τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν· ὅλα τὰ ἄλλα ἔπονται, πηγάζουν ἢ ἐκπορεύονται ἀπὸ αὐτὸ τὸ κεντρικὸ καὶ κεντροφόρο γεγονός. Αὐτὸ διαφαίνεται στὴν Ἐνορία τῆς κάθε Τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ἐκδηλώνεται κοινοτικὰ καὶ ἐκφράζεται λειτουργικὰ ἡ πολυπόθητη λατρεία. Καὶ ἐνῶ αὐτὸ εἶναι πραγματικότητα στὴν Ἐνορία με τὴν ἐκδηλη λατρεία τοῦ πιστοῦ λαοῦ μας, παραμένει ζητούμενο στὶς Θεολογικὲς μας Σχολές, καθὼς γιὰ παράδειγμα στὸ κτήριον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Ἀθήνας, στὰ 50 πρόσφατα χρόνια λειτουργίας της, δὲν ἐνδιαφερόθηκαμε νὰ φτιάξουμε ναὸ ὄχι μόνον γιὰ τὰ βασικώτατα μαθήματα τῆς Λειτουργικῆς, ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὴν ζήση αὐτῆς τῆς λατρείας πὺ προαναφέραμε, καθὼς ἀπὸ δυτικούς, ρωμαιο-καθολικούς καὶ προτεσταντικούς, ἐπηρεασμοὺς δίδεται ἔναρξη τῶν Θεολογικῶν σπουδῶν καὶ προτεραιότητα στὴν Βίβλο, ἡ ὁποία, ὅπως λένε λαθεμένα οἱ Προτεστάντες, ἔκανε καὶ κάνει τὴν Ἐκκλησία – γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἴδιοι δὲν συμπίπτουν στὴν λατρεία –, με τὸ κεντρικὸ καὶ βασικὸ μάθημα τῆς Λειτουργικῆς νὰ εἶναι

δευτερευούσης σημασίας και περιθωριοποιημένο. Στην προοπτική αυτή, δεν χρειάστηκε (!) να υπάρχει και ναός, κάτι που δεν παρατηρείται στις άλλες ομόδοξες χώρες, όπου εκεί όχι μόνον υπάρχει κεντρικός ναός, όπως σε όλες τις Μονές αντίστοιχα, αλλά αποτελεί την αφετηρία και το κέντρο των Θεολογικών σπουδών. Και με έναν πρόσφατο νόμο δεκαετίας, η Θεολογική Σχολή Αθηνών δεν θα αποκτήσει ποτέ ναό... Το αυτό παρατηρείται κτηριακά και στην Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης, όπου δεν προβλέφθηκε αρχικά ναός και μόνον τα τελευταία χρόνια διαμορφώθηκε ένας πολύ κατάλληλος χώρος για την λατρευτική αποστολή των μελών της. Ωστόσο, οι Θεολογικές σπουδές καλούνται να έχουν ως αφετηρία την καλλιέργεια και την ανάδειξη της λατρείας με όλα τα χαρακτηριστικά της και να οδηγούν στην λατρεία των αγαπώμενων και λατρευτών Προσώπων του Τριαδικού Θεού.